

den, strijd tegen de bezetter, steun aan de oorlogvoering van Duitslands tegenstanders. Tussen de belangrijksfe van die illegale organisaties openbaarde zich evenwel een verdeeldheid die vooral te maken had met de vraag bij wie het gezag zou berusten in de overgangstijd die op de bevrijding zou volgen. Van '41 af had die vraag al tot tegenstellingen geleid, vooral tussen de Ordedienst (de OD) en de voormannen van de zes democratische politieke partijen (de Rooms-Katholieke Staatspartij, de Anti-Revolutionaire Partij, de Christelijk-Historische Unie, de Liberale Staatspartij, de Vrijzinnig-Democratische Bond en de Sociaal-Democratische Arbeiderspartij) die van begin '42 af vertegenwoordigd waren in het clandestiene Grootburgercomité en het daaruit gevormde Nationaal Comité. Grootburgercomité en Nationaal Comité werden evenwel in de eerste dagen van april '43 opgerold als gevolg van het feit dat de verrader Anton van der Waals had kunnen doordringen in de groep die door een van de leden van het Nationaal Comité geleid werd: Koos Vorrink.¹ Men zou kunnen zeggen dat daarmee in bezet gebied de politieke kracht wegviel die zich tegen de aanspraken van de OD verzet had. De OD vond evenwel van de zomer van '43 af nieuwe tegenstanders op zijn pad: vooral de illegale bladen *Vrij Nederland* en *Het Parool*. Voorzover de OD een spionage-organisatie was, zullen wij hem in dit hoofdstuk (hoofdstuk 7 dus) beschrijven, maar zijn overige activiteiten komen eerst in hoofdstuk 9 aan de orde.

Die tegenstellingen in bezet gebied nu, die door verschillende kanalen aan Londen gerapporteerd werden, droegen er toe bij dat de regering van september '43 af via Radio Oranje deed weten welke besluiten zij ten aanzien van de gezagsuitoefening na de bevrijding genomen had; tevens ging de regering er toe over, de coördinatie tussen de belangrijkste illegale organisaties met kracht te bevorderen. De strijd pro en contra de OD en het vraagstuk van de coördinatie der illegaliteit zullen wij in hoofdstuk 9 behandelen.

Er is dus veel te verhalen – geen wonder: in het 'andere Nederland' dat zich na de April-Meistakingen ging aftekenen, bloeide de illegaliteit in een tevoren ongekende mate op; ja, wij zijn geneigd de zestien maanden die tussen de grote stakingen en 'Dolle Dinsdag' (5 september '44) verlieden, als de periode te beschouwen waarin de illegaliteit misschien dan wel niet tot haar breedste maar wel tot haar zuiverste ontplooiing gekomen is.

¹ Toen wij in hoofdstuk 3 van ons vorige deel weergaven hoe van der Waals er als uitvloeisel van het *Englandspiel* in slaagde, via een van Vorrinks actiefste medewerkers, L. J. van Looi, in de groep-Vorrink te penetreren, hebben wij vermeld dat van der Waals met de dochter van van Looi in het huwelijk trad. Dat laatste is niet het geval geweest. Wij betreuren onze onjuiste mededeling.